ANNA MASŁOŃ-ORACZ

Konkurencyjność regionu Stuttgart i Śląsk: przykłady skutecznie wdrażanej strategii inteligentnej specjalizacji

Wstęp

Regiony, aby utrzymać swoją pozycję konkurencyjną, muszą nieustanie poszukiwać nowych źródeł przewagi[1]. Konkurencyjność regionu w warunkach inteligentnej specjalizacji wzrasta według nowego paradygmatu, przy czym będzie ona uzależniona od charakteru podmiotów i czynników mających istotny wpływ na wytwarzanie, cyrkulację i stosowanie wiedzy i innowacji w regionie. W literaturze przedmiotu dominuje pogląd, że tymi podmiotami mogą być klastry, w których obrębie proces absorpcji wiedzy cechuje duża efektywność. Wynika to z faktu, że wiedza powstała w klastrze przepływa szybciej i efektywniej w ramach jego struktur niż w jego otoczeniu. Na poziomie regionu funkcjonowanie klastrów może przyczynić się do kształtowania wysokiej jakości kapitału ludzkiego, rozwoju przedsiębiorczości, powstawania na lokalnym rynku nowych podmiotów, dających dostęp do nowych miejsc pracy, a także do wzrostu efektywności przedsiębiorstw z sektora MSP. Jest to również szansa na wzrost atrakcyjności danego regionu dla zagranicznych przedsiębiorców lokujących bezpośrednie inwestycje[2].

---

[1] *Innovation-driven Growth in Regions: The Role of Smart Specialisation*, Preliminary version, OECD, Paryż 2013, s. 135. M. Szymura-Tyc, *Zasoby oparte na wiedzy w procesie budowy przewagi konkurencyjnej przedsiębiorstw*, „Przegląd Organizacji" 2002, nr 3, s. 7; T. Rojek, *Międzynarodowa konferencja naukowa „Zarządzanie wiedzą a procesy restrukturyzacji i rozwoju przedsiębiorstw"*, „Przegląd Organizacji" 2001, nr 1, s. 10.

[2] C. Pilarska, *Klastry, doświadczenia Polski i innych krajów Unii Europejskiej*, Wyd. Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków 2013, s. 45.

Opracowania naukowe na temat klastrów powstają od przełomu lat 60. i 70. XX w, a zagadnienie inteligentnej specjalizacji to przedmiot zainteresowania początku XXI w.

Celem tego opracowania jest przedstawienie, analiza i ocena miejsca problematyki inteligentnej specjalizacji przy uwzględnieniu koncepcji klastrów w rozwoju regionów na przykładzie wybranych regionów: Stuttgart i Śląsk.

Na potrzeby niniejszego opracowania sformułowano następujące hipotezy badawcze:

1. Inteligentna specjalizacja przyczynia się do rozwoju klastrów w regionach, co przekłada się na wzrost jego konkurencyjności.
2. Dynamiczny rozwój klastrów jest możliwy dzięki zastosowaniu reguł gospodarki opartej na wiedzy i innowacyjności.
3. Istnieje realny związek między poziomem rozwoju regionu, jego zdolnością do konkurowania i pozycją konkurencyjną a liczbą klastrów w regionie oraz siłą ich oddziaływania
4. Wysokospecjalistyczne klastry odgrywają znaczącą rolę w zwiększaniu innowacyjności regionów

W pracy wykorzystano głównie metody badań niereaktywnych, tj. metodę analizy dokumentów oficjalnych (krajowych i międzynarodowych) i danych statystycznych, metodę analizy treści oraz metodę porównawczą. Ponadto zastosowano metodę studium przypadku do szczegółowego zbadania problematyki klastrów w kontekście koncepcji inteligentnej specjalizacji na przykładzie regionów polskiego i niemieckiego.

1. Jak rozumieć konkurencyjność regionu?

Konkurencyjności regionu kształtuje się pod wpływem wielu czynników. Czynniki mogące wpływać na rozwój regionu są bardzo zróżnicowanie, lecz liczba tych, które w sposób istotny wpływają na ten rozwój, jest nie tylko ograniczona, ale również zmienna w zależności od etapu rozwoju regionu. Oznacza to, że brakuje jednego idealnego wzorca rozwoju prowadzącego do wzmocnienia konkurencyjnej pozycji danego regionu[3].

[3] A. Gurria, *Stability and Growth: What Role for EU Cohesion Policy? Remarks by the OECD Secretary-General*, delivered at the EU Cohesion Forum, Brussels, 1st February 2011, s. 25.

Konkurencyjność regionalna to zdolność danej gospodarki do optymalizacji lokalnych aktywów w celu konkurowania na rynku krajowym oraz międzynarodowym, a także zdolność do adaptacji do zmian występujących na tych rynkach[4].

Dlatego istotne jest dokonanie wyboru jednego lub kilku czynników, które współcześnie mają znaczenie dla międzynarodowej konkurencyjności gospodarek. W literaturze przedmiotu proponowane są różne modele czynników konkurencyjności, które najpierw identyfikują, a potem mierzą zarówno pozycję konkurencyjną, jak i zdolność konkurencyjną.

Ze względu na charakter opracowania szerzej zostaną opisane te modele konkurencyjności, które bazują na czynnikach determinujących konkurencyjność regionów: piramida konkurencyjności, kapelusz konkurencyjności, model Portera.

Analiza zdolności konkurencyjnej w wymienionych modelach dokonywana jest na podstawie różnorodnie klasyfikowanych czynników powiązanych zarówno z oceną strategii przedsiębiorstw, jak i z oceną środowiska funkcjonowania.

Wielowymiarowym ujęciem konkurencyjności jest piramida konkurencyjności Komisji Europejskiej, która prezentuje zestaw wpływających na konkurencyjność czynników związanych z poziomem życia, zatrudnienia i produkcyjności czynników wytwórczych (rys. 1)[5].

Model ten ujmuje czynniki konkurencyjności w trzy grupy, wskazując na wzajemne zależności pomiędzy nimi. Pierwsza grupa, usytuowana u podstawy piramidy, to źródła konkurencyjności, a więc czynniki kreujące konkurencyjność w długim okresie – z punktu widzenia tematyki niniejszego artykułu najważniejsze wśród nich są czynniki społeczne i ekonomiczne, np. kultura innowacji. Na wyższym poziomie znajdują się czynniki rozwoju, zwane także ujawnioną konkurencyjnością. Na szczycie znajdują się docelowe rezultaty, a więc wskaźnik jakości życia mierzony przez PKB na jednego mieszkańca.

Drugi model to model kapelusza konkurencyjności[6] i składa się z kilku poziomów:

– wyników regionalnych, mierzonych PKB *per capita*;
– rezultatów, tj. wydajności regionu, której wyrazem jest regionalna wartość dodana, a na którą składają się takie czynniki, jak udziały w rynku, jednostkowe koszty pracy, zyskowność;

---

[4] A Hildebrandt, *Competitiveness – attempts to define and measure the event*, „European Communities" 2002, No 3, s. 9.

[5] *Benchmarking the competitiveness of the European industry*, COM (96), 463 final, Brussels 1996, s. 6.

[6] Został stworzony przez Cambridge Econometrics i firmę ECORYS-NEI na zlecenie Dyrektoriatu Polityki Regionalnej KE. E. Łaźniewska, R. Chmielewski, P. Nowak, *Definicje, modele i studia nad regionalną konkurencyjnością*, [w:] *Konkurencyjność regionalna. Koncepcje – strategie – przykłady*, E. Łaźniewska, M. Gorynia (red.), Wyd. Nauk. PWN, Warszawa 2012, s. 45.

– struktury rynku, która zależy od sektorów funkcjonujących w regionie, specjalizacji, rozkładu firm oraz ich własności;
– determinant konkurencyjności regionalnej.

Rysunek 1. Piramida konkurencyjności KE

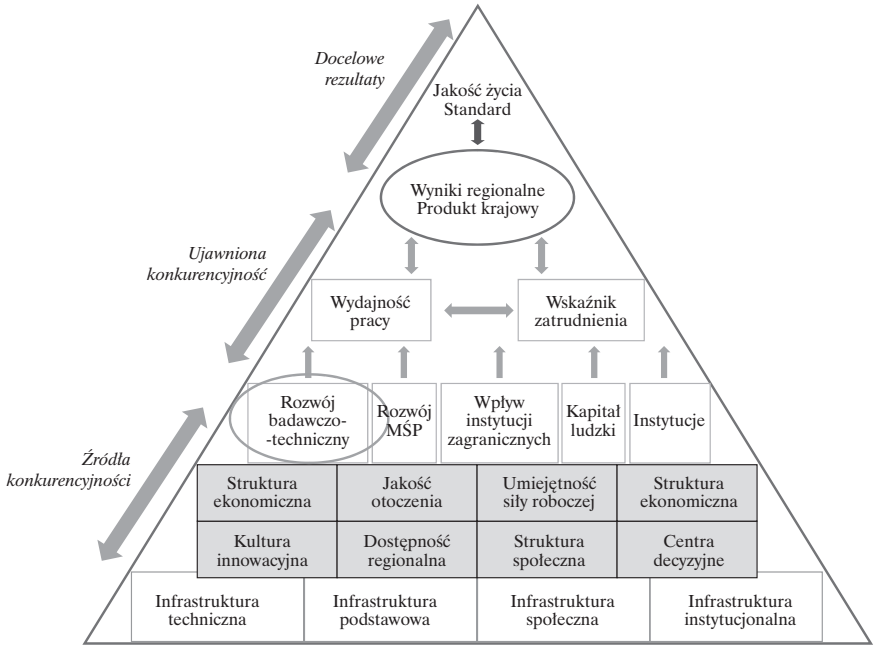

Źródło: Łaźniewska E., Chmielewski R., Nowak P., *Definicje, modele i studia nad regionalną konkurencyjnością*, [w:] Łaźniewska E., Gorynia M. *Konkurencyjność regionalna. Koncepcje – strategie – przykłady*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012.

W tej ostatniej grupie czynników tradycyjne czynniki produkcji – kapitał, praca i ziemia zastąpione są przez zasoby ludzkie, podstawową infrastrukturę i otoczenie produkcyjne. Składowe tych czynników, takie jak: instytucje, technologie, innowacyjność, przedsiębiorczość, internacjonalizacja, kapitał społeczny, infrastruktura wiedzy, kultura, demografia i migracje, jakość miejsca oraz środowisko, stanowią cechy charakterystyczne danego regionu[7].

M. Porter, twórca modelu analizy konkurencyjności zwanego rombem lub diamentem Portera (rys. 2) wyróżnia cztery grupy współzależnych czynników

[7] P. Nowak, *Nowy paradygmat rozwoju regionalnego na przykładzie wybranych regionów Europy Zachodniej*, rozprawa doktorska, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Poznań 2011, s. 58.

determinujących osiąganie przez państwo międzynarodowej przewagi konkurencyjnej. Są to:

- czynniki wytwórcze, m.in. zasoby naturalne, zasoby ludzkie, zasoby kapitałowe, infrastruktura administracyjna, techniczna, naukowa i technologiczno-informatyczna,
- czynniki popytowe, określające kształtowanie się wielkości i struktury popytu,
- struktura branżowa przemysłu w regionie,
- warunki funkcjonowania, a wiec strategie i sposoby zarządzania i konkurowania firm[8].

M. Porter wskazuje, że konkurencyjność nie wynika z sytuacji ogólnogospodarczej państwa w skali makro, ale zależy od konkurencyjności w poszczególnych sektorach gospodarki[9]. Dlatego przystępując do analizy konkurencyjności, trzeba wyraźnie odróżnić konkurencyjność na poziomie makro od konkurencyjności na poziomie mikro, czyli konkurencyjności przedsiębiorstw[10]. Koncepcję M. Portera rozszerzył o aspekty powiązań międzynarodowych J.H. Dunning[11].

Rysunek 2. Diament M.E. Portera

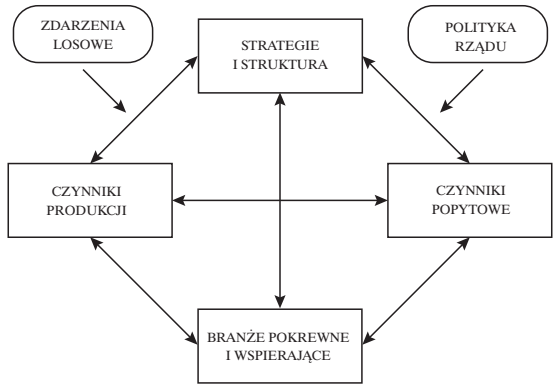

Źródło: M.E. Porter, *Porter o konkurencji*, PWE, Warszawa 2001, s. 207.

[8] M. Porter, *Porter o konkurencji*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2001, s. 206–229.

[9] *Ibidem*, s. 200.

[10] Sprowadzanie konkurencyjności międzynarodowej wyłącznie do wyników osiąganych na rynku międzynarodowym budzi wiele kontrowersji. Podejście takie sugeruje przyjęcie założenia, że konkurencyjność dotyczy tylko rynku zagranicznego. Por. A. Wziątek-Kubiak, *Międzynarodowa specjalizacja a konkurencyjność*, „Ekonomista" 2006, nr 4, s. 15.

[11] BIZ lokowane przez korporacje transnarodowe, w tym przenoszenie działalności badawczo-rozwojowej (B+R). J.H. Dunning, *Re-evaluating the benefits of foreign direct investment*, „Transnational Corporations" 1994, No 3, s. 28.

Podsumowując kluczowymi i nadrzędnymi czynnikami stanowiącymi o konkurencyjności regionu w warunkach inteligentnej specjalizacji jest poziom zatrudnienia, zatrudnienie w najbardziej efektywnych sektorach (najbardziej wydajną branżą są usługi finansowe), tendencje demograficzne, np. emigracje i starzenie się społeczeństwa, inwestycje w aktywa gospodarki opartej na wiedzy, np. na badania i rozwój, edukację, dostęp do Internetu, odpowiednia infrastruktura, poziom i rodzaj wykształcenia, innowacyjność[12]. Konkurencyjność regionów jest uwarunkowana potencjałem naukowo-badawczym, potencjałem innowacyjno-organizacyjnym, a także poziomem i stanem efektywności przedsiębiorstw w sektorze MSP. Ważną rolę odgrywają instytucje oraz system prawny, który może wspierać prowadzenie działalności gospodarczej. Poprawą efektywności działania przedsiębiorstw zajmują się zwykle organizacje pozarządowe, takie jak inkubatory przedsiębiorczości czy agencje rozwoju regionalnego, a także organizacje o charakterze ubezpieczeniowym, szkoleniowym, konsultingowym i finansowym. Przykładem narzędzia badającego poziom innowacyjności w państwach członkowskich UE jest European Innovation Scoreboard (realizowany również na poziomie regionów w postaci Regional Innovation Scoreboard – RIS[13]). Zostanie on wykorzystany w dalszej części opracowania do porównania regionów Stuttgart i Śląsk.

2. Związek klastrów ze wzrostem konkurencyjności regionów i inteligentnymi specjalizacjami

Strategie inteligentnej specjalizacji mają być instrumentem służącym transformacji gospodarczej regionów, wspieraniu rozwoju przedsiębiorczości i jej międzynarodowego wymiaru, zwiększaniu napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych, jak również wskazaniu metody przeciwdziałania wyczerpywaniu się zasobów naturalnych, zmianom klimatycznym i energetycznym, problemom społecznym. Komisja Europejska przytacza następującą definicję: „Inteligentna

[12] R.L. Martin, *A Study on the Factors of Regional Competitiveness. A draft final report for The European Commission Directorate-General Regional Policy*, European Commission, Brussels 2008, s. 32.

[13] RIS – statystyka w zakresie innowacji w regionach Unii Europejskiej, Norwegii i Szwajcarii. Tablica wyników innowacyjności regionów (RIS) towarzyszy tablicy wyników „Unii Innowacji" (IUS), która stanowi punkt odniesienia dla innowacyjności na poziomie państw członkowskich. Metodyka RIS 2014 jest powieleniem metodyki IUS zastosowanej na poziomie krajowym w celu pomiaru osiągnięć systemów regionalnych UE w zakresie innowacji w podziale na czynniki innowacyjności, działalność firm i wyniki. W RIS 2014 wykorzystano dane dotyczące 11 spośród 25 wskaźników zastosowanych w IUS w odniesieniu do 190 regionów w Europie (z 22 państw członkowskich UE oraz z Norwegii i Szwajcarii). Za: *Tablica wyników innowacyjności regionów 2014*, Bruksela 2014, s. 4.

Specjalizacja (IS) to narodowa/regionalna, zintegrowana strategia innowacyjności ukierunkowana na lokalną transformację gospodarczą, która wspiera i rozwija kluczowe regionalne sektory gospodarcze oraz procesy badawczo-naukowe. IS wspomaga mocne strony i konkurencyjność regionu oraz jego potencjał do wykorzystywania szans na trwały napływ inwestycji, wzmacnia rozwój technologiczny i innowacyjny, dążąc do stymulowania inwestycji w sektorze prywatnym, zachęca inwestorów do aktywnego uczestnictwa w rozwoju regionu poprzez przeprowadzanie eksperymentów i wdrażanie innowacyjnych projektów, bazuje na analizie danych oraz zakłada śledzenie postępów projektowych"[14].

W ramach inteligentnych specjalizacji podkreśla się znaczenie przygotowania na poziomie państwa/regionu strategii badawczych i innowacyjnych[15], co ma na celu wykorzystanie mocnych stron, przewag konkurencyjnych i potencjału każdego państwa/regionu. Funkcjonowanie i osiąganie przewag konkurencyjnych[16] regionu ma coraz bardziej złożony charakter z uwagi na otoczenie, w jakim konkuruje, i procesy globalne, które na nie pośrednio wpływają. Przy identyfikacji mocnych stron danego regionu, w celu określenia jego potencjału konkurencyjnego i nakreślenia priorytetów oraz kierunków rozwoju, pomocne jest zmapowanie klastrów[17] już istniejących na danym obszarze. Dzięki takiemu podejściu, region może uzyskać informację dotyczącą już istniejących zasobów i dalej wykorzystać klastry przy wdrażaniu RIS3[18]. Takie podejście może przyczynić się do wzmocnienia i rozwinięcia potencjału klastra przy wdrażaniu strategii. Inteligentne specjalizacje, jako

---

[14] *The role of clusters in smart specialisation strategies*, European Commission, 2013, s. 9–18.

[15] Zgodnie z dokumentem *Unia dla innowacji* z października 2010 r. każde państwo członkowskie i region UE zobligowany jest do przygotowania takich strategii, aby wykorzystać środki w ramach funduszy strukturalnych bardziej efektywnie. W przypadku EFRR i EFRROW (Europejski Fundusz Rolniczy Rozwoju Obszarów Wiejskich) w perspektywie 2014–2020 jest to nawet warunek wstępny, aby inwestycje były współfinansowane.

[16] Przewaga konkurencyjna (fr. *avantage concurentiel*) – posiadanie kompetencji lepszych niż u konkurentów, które stanowią decydujący czynnik sukcesu w danej działalności, w: *Zarządzanie firmą: strategie, struktury, decyzje, tożsamość*, J.-P. Detrie (red.), PWE, Warszawa 2011, J.A.F Stoner określa przewagę konkurencyjną jako „zdolność lub okoliczność, która umożliwia osiąganie ponadprzeciętnych zysków", J.A.F. Stoner, R.E. Freeman, D.R. Gilbert jr, *Kierowanie*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 1998, s. 623.

[17] Mapowanie klastrów polega na analizie specjalizacji danego regionu. Aby dokonać analizy specjalizacji konkretnego regionu, niezbędne są dane informujące o liczbie pracowników w danym sektorze, liczbie przedsiębiorstw w danym sektorze lub będące kombinacją tych obu składników. Dane te następnie są zestawiane i porównywane z danymi z innych regionów, z całego kraju lub Europy. Aby najlepiej zidentyfikować sektor regionu o wysokiej specjalizacji, należy skalkulować tak zwany „iloraz lokalizacji", który służy do oceny stopnia proporcjonalności badanego zjawiska w przestrzeni względem jakiegoś innego elementu

[18] Regionalne strategie inteligentnej specjalizacji (*regional innovation strategies for smart specialization*).

wyróżnione przez kraje członkowskie i regiony obszary gospodarcze bazujące na potencjałach rozwojowych tych jednostek, koncentrują się na niewielkiej liczbie priorytetów. Te z kolei dzięki wzmocnieniu dodatkowym wsparciem finansowym lub instytucjonalnym mogą stać się w przyszłości, swoistą dźwignią dla regionu w uzyskaniu przewagi konkurencyjnej w skali globalnej.

Rozwój gospodarki opartej na wiedzy[19] i kierunkowej specjalizacji regionów wywiera coraz większy wpływ na gospodarkę jako całość. Stąd rośnie znaczenie wiedzy i umiejętność jej wykorzystania do generowania nowej wiedzy i innowacji, która staje się kluczowym zasobem decydującym o rozwoju, zarówno w sferze wytwarzania wysokich technologii, jak i w sferze przemysłu, który bez wdrożenia innowacji przestaje być konkurencyjny. Jak wskazuje R. Wintjesa i H. Hollanders[20], pozycja regionów i ich zdolność do absorpcji innowacji zależy od dostępu regionu do wiedzy, jego zdolności do absorpcji wiedzy oraz rozprzestrzeniania wiedzy i technologii. Jednak z opracowań dotyczących zagadnienia konkurencyjności regionalnej można wyciągnąć jeszcze jeden wniosek. Niektórzy autorzy, jak wskazuje G. Bristow, szukają drogi alternatywnej dla imperatywu konkurencyjności, czego przejawem może być np. koncepcja odporności (*resilience*) regionalnej rozumianej jako zdolność systemu do absorpcji zaburzeń, reorganizacji i wprowadzania zmian przy jednoczesnym zachowaniu tej samej struktury i funkcji, zwłaszcza w kontekście niestabilności społeczno-gospodarczej i wrażliwości na szoki w gospodarce światowej[21].

Istotnym elementem strategii IS, a nawet jej trzonem może być polityka klastrowa. Koordynatorzy bądź liderzy klastrów mogą identyfikować i rozwijać IS, jako podmioty, które posiadają wiedzę, dysponują odpowiednimi sieciami powiązań oraz kapitałem organizacyjnym umożliwiającym prowadzenie wspólnych projektów w ramach wybranych IS[22]. Istota strategii inteligentnej specjalizacji będzie wówczas polegać na wsparciu klastrów i współpracy pomiędzy nimi przy uwzględnieniu kryteriów horyzontalnych, takich jak: innowacyjność, potencjał ekspansji międzynaro-

---

[19] Jedną z pierwszych definicji opracowali eksperci, autorzy raportu OECD z 1996 r. Według nich gospodarka oparta na wiedzy to gospodarka, która bezpośrednio bazuje na produkcji, dystrybucji oraz stosowaniu wiedzy i informacji. W szerszym ujęciu uważana jest też za zbiór przemysłów zaawansowanych technologii, takich jak informatyka i telekomunikacja, zalicza się tu również sektory zatrudniające wykwalifikowanych pracowników sfery finansów i bankowości. *The Future of the Global Economy. Towards a Long Boom?*, OECD, Paris 1999, s. 82.

[20] R. Wintjes, H. Hollanders, *Innovation pathways and policy challenges at the regional level: smart specialization*, Brussels 2011, s. 26.

[21] G. Bristow, *Critical Reflections on Regional Competitiveness. Theory, Policy, Practice*, Routledge, Abington 2010, s. 139–155.

[22] M. Miller, A. Healy, *Preparation of Smart Specialisation Strategy for Poland, Draft Report, DG Research and Innovation*, Brussels 2013, s. 17.

dowej, aplikacja kluczowych technologii wspierających, efektywne wykorzystanie zasobów czy rozwiązanie kwestii istotnych dla społeczności regionalnej[23].

Możliwe jest również takie połączenie polityki klastrowej i strategii inteligentnej specjalizacji, w którym inteligentne specjalizacje wyznaczane są w ramach konkursu przeprowadzanego przez odpowiednie instytucje regionalne. W tym celu aktorzy regionalni (firmy, uczelnie itp.) definiują atrakcyjne kierunki rozwoju oraz pokazują, że mają zarówno odpowiednią masę krytyczną, jak i plan działania[24]. Klastrami kluczowymi stawałyby się tylko te klastry, które miałyby pomysł na rozwój i spełniałyby kryteria dla inteligentnych specjalizacji – co byłoby oceniane w ramach konkursu.

Analiza dokumentów oficjalnych (krajowych i międzynarodowych) wskazuje, że strategie wypracowania IS mają umocowanie w doświadczeniach zagranicznych programów klastrowych (w tym niemieckiego Spitzencluster, francuskiego Pole de Competitivite czy szwedzkiego Vinnvat)[25]. Zaletą takiego podejścia do definiowania inteligentnych specjalizacji jest silna mobilizacja – poprzez mechanizm konkursowy – aktorów potencjalnego klastra/specjalizacji, od których oczekuje się przeprowadzenia procesu planowania strategicznego oraz zbudowania odpowiedniego partnerstwa, czyli zgromadzenia kompetencji i zasobów przekładających się na wiarygodny plan budowania przewagi konkurencyjnej[26].

3. Region Stuttgart i Śląsk jako przykłady skutecznie wdrażanej strategii inteligentnej specjalizacji

Region Stuttgart stanowi szczególny obszar zainteresowań badawczych ze względu na swój potencjał w dziedzinie szkolnictwa wyższego, badań i innowacji, co sprawia, że w ostatnich latach plasuje się w wymienionych kategoriach

---

[23] M. Dzierżanowski, *Definiowanie i rozwijanie inteligentnych specjalizacji – wnioski z dobrych praktyk w zakresie polityk klastrowych*, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2013, s. 17.

[24] OECD, *Innovation-driven Growth in Regions: The Role of Smart Specialisation*, Preliminary Version, Paris 2013, s. 135.

[25] M. Dzierżanowski et al., *Koncepcja wykorzystania potencjału infrastruktury wsparcia przedsiębiorczości województwa pomorskiego w kontekście jej wykorzystania pod kątem branż o największym potencjale rozwoju*, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2014, s. 38.

[26] P. Brown, J. Bell, *Industrial Clusters and Small Firm Internationalisation*, [w:] *The Multinational in the Millennium*: *Companies and Countries, Changes and Choices*, S. Young, N. Hood (red.), 27th Annual Conference UK Chapter Academy of International Business, Vol. 1, Inglis Allen, Glasgow, za: P. Dimitratos, S. Lioukas, *Destination Country, Business Geographic Location and Firms' Internationalization Ventures: Evidence from Greece*, 26th EIBA 2000 Annual Conference, CD ROM Proceedings, s. 17.

na pierwszej pozycji w Niemczech, a w rankingach europejskich regionów na poziomie NUTS 2[27] zajmuje wysokie pozycje. Z kolei województwo śląskie jest jednym z najbardziej uprzemysłowionych regionów w Polsce. Dysponuje licznymi zasobami naturalnymi, takimi, jak węgiel kamienny, złoża cynku i ołowiu, pokłady metanu, gazu ziemnego, złoża margli, wapieni i kruszywa naturalnego. Dzięki istniejącej bazie surowcowej w województwie śląskim powstał największy okręg przemysłowy. Dominującymi sektorami są górnictwo węgla kamiennego oraz hutnictwo. Przemysł wydobywczy wpłynął na rozwój branż związanych z jego obsługą, do których należy głównie nowoczesny przemysł maszynowy.

W analizowanych regionach dostrzeżono znaczenie klastrów w wypracowywaniu i odkrywaniu inteligentnych specjalizacji. Klastry są postrzegane jako instrumenty wspierające kooperację pomiędzy różnymi aktorami regionalnego systemu innowacji oraz dysponujące zasobami (ludzie, wiedza, powiązania itp.), które mogą być zaangażowane w realizację strategii inteligentnej specjalizacji. Działania istniejących klastrów zostały odpowiednio ukierunkowane na priorytety rozwojowe przyjęte w strategii inteligentnych specjalizacji.

W tabeli 1 zaprezentowano zestawienie czynników sukcesu wdrażania strategii inteligentnej specjalizacji w analizowanych regionach.

W województwie śląskim wypracowane inteligentne specjalizacje (na podstawie strategii rozwoju województw i regionalnych strategii innowacji) to: ICT/multimedia, Medycyna/turystyka zdrowotna, Energetyka (w tym OZE). Ważnym czynnikiem, świadczącym o potencjale regionu jest nadanie dwóm klastrom statusu Krajowego Klastra Kluczowego[28] tj.: MedSilesie – Śląska Sieć Wyrobów

[27] NUTS (*Nomenclature of Units for Territorial Statistics*) – Nomenklatura Jednostek Statystyki Terytorialnej, zwana w Polsce Nomenklaturą Terytorialną Statystyki (NTS). Jest to uniwersalna regionalizacja obowiązująca w Unii Europejskiej, wyróżniająca trzy poziomy: NUTS 1 (makroregiony), NUTS 2 (regiony) oraz NUTS 3 (podregiony). W klasyfikacji obowiązującej w Unii Europejskiej od 1 stycznia 2012 roku wyróżniono odpowiednio: 97 makroregionów, 270 regionów oraz 1294 podregionów. W Polsce wyróżniono odpowiednio: 6 makroregionów, 16 regionów i 66 podregionów. Dotyczy to nie tylko statystyki w układach terytorialnych prowadzonej przez Eurostat, ale intensywności dopuszczalnej pomocy publicznej oraz rozwiązań europejskiej polityki spójności, której beneficjentami są regiony na poziomie NUTS 2.

[28] Krajowe Klastry Kluczowe to instrument koncentracji tematycznej (zgodnie z raportem grupy ds. polityki klastrowej): Kategoria klastrów o istotnym znaczeniu dla gospodarki kraju i wysokiej konkurencyjności międzynarodowej. Klastry te powinny być wybierane na poziomie krajowym, m.in. w oparciu o kryteria dotyczące: masy krytycznej, potencjału rozwojowego i innowacyjnego, dotychczasowej i planowanej współpracy oraz doświadczenia i potencjału koordynatora. Projekty uzgodnione przez konsorcja aktorów Krajowych Klastrów Kluczowych będą korzystały z dodatkowych punktów w systemie oceny przy aplikowaniu do różnych programów i działań pomocowych na poziomie krajowym i regionalnym.

Medycznych (medycyna, biomedycyna, usługi medyczne, rehabilitacja) oraz Śląski Klaster Lotniczy (lotnictwo).

Uwarunkowania regionalne regionu Stuttgart oraz zlokalizowanych w nim klastrów pozwoliły na identyfikację potencjału tego regionu oraz wybór inteligentnych specjalizacji: motoryzacyjnej, nowoczesnych usług dla biznesu, technologii energetycznych, biotechnologii oraz technologii produkcyjnych. Wyboru IS dokonano na podstawie analizy najważniejszych dziedzin, które wpływają na rozwój gospodarki regionu Stuttgart[29] oraz funkcjonujących struktur klastrowych (mapa 1).

Tabela 1. Zestawienie czynników sukcesu wdrażania strategii inteligentnej specjalizacji w analizowanych regionach

Stuttgart	Śląsk
• potencjał wykorzystania infrastruktury B+R sfinansowanej ze środków publicznych i prywatnych • rosnąca liczba zasobów ludzkich w nauce i technice, w tym: – wysoki stopień skolaryzacji – wysoki udział osób z tytułem doktora lub doktora habilitowanego w kadrach B+R • rosnący udział finansowania konkursowego w zakresie wsparcia działalności B+R	• wzrost współpracy z partnerami zagranicznymi, w tym możliwość udziału w międzynarodowych programach badawczych • wzrost i poprawa kompetencji zasobów ludzkich w wyniku jakościowego rozwoju edukacji na poziomie wyższym • poprawa współpracy przedsiębiorstw z sektorem nauki

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Regionalna Strategia Innowacji Województwa Śląskiego na lata 2013–2020*; C. Elschner, C. Ernst, C. Spengel, *Fiskalische Kosten einer steuerlichen Förderung von Forschung und Entwicklung in Deutschland – Eine empirische Analyse verschiedener Gestaltungsoptionen, Schmalenbachs Zeitschrift für betriebswirtschaftliche Forschung-zfbf*, Berlin 2011, s. 320.

Klastry są finansowane w ramach budżetu krajowego oraz ze środków funduszy strukturalnych UE. Podstawą wzrostu ekonomicznego Stuttgartu jest klaster motoryzacyjny, który łączy producentów, dostawców komponentów i placówki rozwojowe. Kolejnym kluczowym klastrem jest klaster z branży IT, który skupia wysoko wyspecjalizowanych dostawców usług IT oraz projektantów oprogramowania, którzy posiadają silną bazę odbiorców w istniejących firmach. Obszar ten stanowi także centrum rozwoju inżynierii maszynowej oraz technicznej, która

[29] Według Strukturbericht Region Stuttgart 2013 są to: sektor motoryzacyjny, lotniczy, budowy maszyn, przemysł metalowy, elektrotechniczny oraz biotechnologii *Strukturbericht Region Stuttgart 2013*, IMU Institut Stuttgart, Institut für Angewandte Wirtschaftsforschung, Stuttgart–Tübingen 2013, s. 12.

odgrywa dużą rolę w nowych sektorach gospodarki, takich jak np. technologia środowiskowa. Stuttgart jest również liderem w branży usług finansowych

Województwo śląskie jest silne zróżnicowane pod względem społeczno-gospodarczym[30], z silnym centrum będącym lokomotywą wzrostu (aglomeracja katowicka) oraz w szczególny sposób widocznymi byłymi miastami wojewódzkimi Częstochową i Bielsko-Białą. Te peryferyjne ośrodki, mające aspiracje do bycia biegunami wzrostu, przegrywają niestety w konkurencji z silnym centrum. Rozwój Śląska jako całości i poszukiwanie różnorodnych form i ścieżek rozwoju przez poszczególne subregiony kształtuje się mało optymistycznie, ponieważ brak jest widocznej płaszczyzny współpracy pomiędzy poszczególnymi subregionami.

Mapa 1. Klastry w regionie Stuttgart

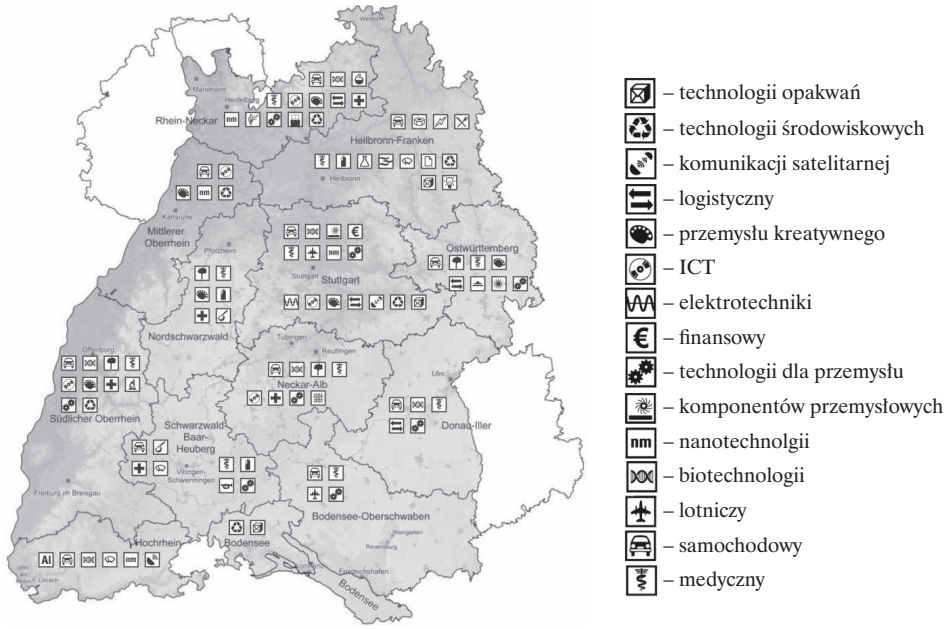

Źródło: *How should the entrepreneurial discovery process (EDP) be institutionalised?* – Session 3 (a), Pisa, 24–25 September 2014, Smart Specialization Platform.

[30] Blisko połowa miast województwa śląskiego to miasta małe, liczące poniżej 20 tys. mieszkańców, które skupiają łącznie zaledwie 8,6% ludności miejskiej województwa.

Zakończenie

Przeprowadzona analiza potwierdziła, że dobrze zdefiniowane i zarządzane klastry w świetle inteligentnych specjalizacji w decydującym stopniu przyczyniają się do wzrostu regionalnej konkurencyjności i wysokiej dynamiki wzrostu. W warunkach IS klastry oraz sieci współpracy sprzyjają wzrostowi roli sektora małych i średnich przedsiębiorstw przy jednoczesnym redukowaniu dysproporcji rozwoju, zarówno w wymiarze przestrzennym, jak i społecznym. Co więcej, klastry, jako determinanty rozwoju związane ze specjalizacją regionów i gospodarką opartą na wiedzy, wpływają na utrzymanie wysokiej pozycji konkurencyjnej regionu w warunkach inteligentnych specjalizacji.

Zidentyfikowanie inteligentnych specjalizacji w regionie Stuttgart i Śląsk, pozwoliło przede wszystkim na stymulowanie rozwoju gospodarczego tych regionów w oparciu o innowacje i potencjał każdego z nich. Silna koncentracja tematyczna wsparcia specjalizacji stanowiących przewagi konkurencyjne wybranych regionów przyczyniła się do rozwoju opartego na efektywności podejmowanych działań oraz wymiernych efektach społeczno-gospodarczych.

Literatura

Bristow G., *Critical Reflections on Regional Competitiveness. Theory, Policy, Practice*, Routledge, Abington 2010.

Brown P., Bell J., *Industrial Clusters and Small Firm Internationalisation*, [w:] *The Multinational in the Millennium*: *Companies and Countries, Changes and Choices*, eds. S. Young, N. Hood, 27th Annual Conference UK Chapter Academy of International Business, Vol. 1, Inglis Allen, Glasgow 2003.

Dzierżanowski M., *Definiowanie i rozwijanie inteligentnych specjalizacji – wnioski z dobrych praktyk w zakresie polityk klastrowych*, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2013.

Dzierżanowski M. et al., *Koncepcja wykorzystania potencjału infrastruktury wsparcia przedsiębiorczości województwa pomorskiego w kontekście jej wykorzystania pod kątem branż o największym potencjale rozwoju*, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2014.

Dunning J.H., *Re-evaluating the benefits of foreign direct investment*, „Transnational Corporations" 1994, No 3.

European Commission, *Benchmarking the competitiveness of the European industry*, COM (96), 463 final, Brussels 1996.

European Commission, *The role of clusters in smart specialisation strategies*, European Commission, 2013.

Gurria A., *Stability and Growth: What Role for EU Cohesion Policy? Remarks by the OECD Secretary-General*, delivered at the EU Cohesion Forum, Brussels, 1st February 2011.

Hildebrandt A., *Competitiveness – attempts to define and measure the event*, „European Communities" 2002, No 3.

Łaźniewska E., Chmielewski R., Nowak P., *Definicje, modele i studia nad regionalną konkurencyjnością*, [w:] *Konkurencyjność regionalna. Koncepcje – strategie – przykłady*, E. Łaźniewska, M. Gorynia (red.), Wyd. Nauk. PWN, Warszawa 2012.

Martin R.L., *A Study on the Factors of Regional Competitiveness*, A draft final report for the European Commission Directorate-General Regional Policy, Cambridge Econometrics, ECORYS-NEI, University of Cambridge, Cambridge 2003.

Miller M., Healy A., *Preparation of Smart Specialisation Strategy for Poland*, Draft Report, DG Research and Innovation, Brussels 2013.

Nowak P., No*wy paradygmat rozwoju regionalnego na przykładzie wybranych regionów Europy Zachodniej*, rozprawa doktorska, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Poznań 2011.

OECD, *Innovation-driven Growth in Regions: The Role of Smart Specialisation*, Preliminary Version, Paris 2013.

OECD, *Main science and technology indicators*, Volume 2013/2, Paryż 2014.

OECD, *Raport syntetyczny na temat stymulowanego przez innowacje rozwoju gospodarczego regionów: rola inteligentnej specjalizacji*, Paryż 2012.

OECD, *Regions and Innovation Policy*, *Reviews of Regional Innovation*, OECD Publishing, Paris 2011.

OECD, *The Well-being of Nations, The Role of Human and Social Capital*, OECD Publishing, Paris 2001.

Pilarska C., *Klastry, doświadczenia Polski i innych krajów Unii Europejskiej*, Wyd. Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków 2013.

Porter M., *Porter o konkurencji*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2001.

Regional innovation scoreboard indicators, Directorate-General for Enterprise and Industry, Brussels 2014.

Rojek T., *Międzynarodowa konferencja naukowa „Zarządzanie wiedzą a procesy restrukturyzacji i rozwoju przedsiębiorstw"*, „Przegląd Organizacji" 2001, nr 1.

Stoner J.A.F., Freeman R.E., Gilbert D.R. jr, *Kierowanie*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 1998.

Strukturbericht Region Stuttgart 2013, IMU Institut Stuttgart, Institut für Angewandte Wirtschaftsforschung, Stuttgart–Tübingen 2013.

Szymura-Tyc M., *Zasoby oparte na wiedzy w procesie budowy przewagi konkurencyjnej przedsiębiorstw*, „Przegląd Organizacji" 2002, nr 3.

Wziątek-Kubiak A., *Międzynarodowa specjalizacja a konkurencyjność*, „Ekonomista" 2006.

Wintjes R., Hollanders H., *Innovation pathways and policy challenges at the regional level: smart specialization*, Brussels 2011.

View publication stats